

EFLATUN'UN DEVLET DİYALOĞU'NUN TARTIŞMA USÛLÜ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İbrahim EMİROĞLU¹

Geliş: 18.07.2019 / Kabul: 12.12.2019

DOI: 10.29029/busbed.593547

Öz

Eflatun Devlet diyalogunda, tartışmalarda savunduğu fikri kabul ettirmek yahut karşı tarafın fikrini reddetmek için değişik usuller ve taktikler uygulamıştır. Bunlardan, sıkça sorular sorarak tartışmayı açması ve sürdürmesi, zengin kavram ve cümle tahlilleri yapması en başta zikredilecek hususlardandır. Adalet, iyilik, dostluk, erdem, ödev gibi kavramlar ve bunlarla ilgili sorgulamalar kitabın esasını oluşturmaktadır.

Eflatun, tartışmalarında çok etkili taktikler kullanmaktadır. Soru sorma, alternatifleri sıralama ve eleme, delil isteme, ihtimalleri düşündürme, karşılaştırma yapma bu etkili taktiklerden birkaçıdır.

Kitapta, mantık, bilim olarak kurulup sistemleşmiş olmamasına rağmen, akıl yürütmelerde bulunulmakta, birçok kavramın tanımı ve sınıflandırılması yapılmakta; hulf, ikilem ve kısaltılmış kıyas türünden deliller getirilmekte, ayrıca yer yer düşülen çelişkilere dikkat çekilmektedir.

Söz konusu yapıtta yer yer kategori, ilinti, mutlak-mukayyed, ignoratio elenchii, yanlış ikilem, popüler olana başvurma ve konudışılık gibi bazı mantık yanlışlarına da, ad belirtilmese de, muhteva olarak yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Eflatun, Devlet, tartışma, taktik, delil, yanlış.*

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Mantık Anabilim Dalı, ibrahim.emiroglu@deu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7772-8217>.

THE EXAMINATION OF PLATO'S REPUBLIC IN TERMS OF DISCUSSION METHOD

Abstract

Plato, in Republic, performs different methods and tactics in order to put across the ideas he argued or to reject the claims of others. To open and pursue the discussion by asking consecutive questions and to make productive concept and sentence analysis are among the methods and tactics that can be primarily stated. The book mainly based on the concepts such as justice, favor, friendship, virtue, duty and the queries upon the concepts.

Plato uses very effective tactics in his discussions. Questioning, proposing and eliminating the alternatives, asking proof, making people think of the possibilities and comparing are some of these effective tactics.

Although logic is not established and systematic as science, reasoning is made and many concepts are defined and classified.

Proofs such as sulf, dilemma and shortened comparative type are introduced. In addition, attention is drawn to the contradictions that are sometimes dropped.

Logical fallacies such as category, accident, secundum quid, ignoratio elenchii, false dilemma, argumentum ad populum, irrelevance take place as content in the study even if the fallacies conceptually are not stated.

Keywords: *Plato, Republic, discussion, tactic, proof, false.*

Giriş

Biz bu incelememizde, konuya geçiş sadedinde önce Eflatun/Platon'un düşünce tarihindeki yerine ve *Devlet* diyaloğunun önemine değineceğiz. Sonra filozofumuzun söz konusu kitapta izlemiş olduğu tartışma usulünü "planlı, düzenli konuşma", "kavram ve cümle tahlili yapma", "çeşitli taktikler uygulama", "mantıksal delilleri kullanma", "yanlışlara işaret" başlıkları altında işleyeceğiz. Çeşitli taktikler uygulama başlığı altında adlandırdığımız hususların orijinal ve dikkat çekici olduğunu düşünmekteyiz. İncelememizi, konumuzun bir genel değerlendirmesini içeren sonuç yazısı ile bitireceğiz.

1. Eflatun

M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşayan Antik Yunanlı Platon², kuşkusuz, düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biri olarak tanınır. Hıristiyan Orta çağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Güçlü bir bakış açısı, geniş düşünce ufku, zengin ve etkili anlatma ve tartışma tekniği, işlediği (metafizik, bilgi, dil, diyalektik, etik, estetik, siyaset gibi) konuların çeşitliliği ve genişliği ile dikkatimizi çeken Eflatun'un, bu etkileyici gücünden dolayı Whitehead tarafından "bütün felsefe tarihinin, Platon'un felsefesine atılan bir dipnottan ibaret" görüldüğüne şahit olmaktayız.

O, felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Orta çağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur.

Sokrates ve Eflatun'a göre felsefenin ve hayatın ana amacı insanın mutluluğu elde edebilmesidir. Mutluluk ise ancak erdemli bir hayat sürmekle mümkün olabilecektir. Erdemin temeli bilgi, özü idealar kavramı, gerekçesi evrenbilim, güvencesi ölümsüzlük, sığınağı ve korunacağı yer ise devlettir.

Sokrates, insan merkezli bir eğitim anlayışı ortaya koyarken, bunun aksine Platon, iktidar ve otorite merkezli bir eğitim anlayışı koyar. Sokrates eğitimde bireylerin gelişimini, inkişafını esas alırken, Platon, mevcudu muhafaza etmeye çalışarak eğitimi kendi fikriyatını aşlamaya dönüştürür.

2. Devlet Diyalogu³

Devlet, Sokrates ve yanındakiler arasındaki diyalog⁴ lardan ve tartışmalarından ibaret bir eserdir.⁵ Bu kitap Antik Yunandan bu yana, felsefe ve

² **Platon** (MÖ. 427-348/347): Soylu bir ailenin oğluydu. Sokrates'in ölümüne kadar onun derslerini izledi. Ardından Mısır ve Güney İtalya'yı da kapsayan uzun bir yolculuğa çıktı. İÖ. 387'de Atina'ya dönerek Akademia adlı okulu kurdu. Kendisinin olduğu kabul edilen 29 diyalogda (beş eser kesin değildir), hocası Sokrates'in konuşmalarını bir araya getirdi. Devlet yapıtı bunların en önemlilerinden sayılır. Platon'un hayatı ve külliyâtı için bkz. Duman, M. Akif, *Platon'un Retorik Anlayışı*, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 21-53.

³ Bu çalışmada metinler şu çeviriden aktarılmıştır: Platon (Eflatun), *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyuboğlu; M. Ali Cimcoz, Türkiye İş bankası Kültür yayınları, İstanbul, 2005 (Dokuzuncu basım)

siyaset teorisi üzerine yazılmış en etkili ve en kapsamlı kitaplardandır. Yaklaşık M.Ö. 380 yılında yazılan ve günümüze kadar halen okunan, okutulan ve üzerinde tartışılan bir eser olma özelliğini taşımaktadır.

Eflatun'un yaşadığı dönemde Yunanistan'daki demokrasi sona ermiş, bunun üzerine o, adaletli bir devletin nasıl olması gerektiği üzerinde düşünmeye başlamıştır. Diyaloglarının en zengini, en yüklüsü olan Devlet'te Eflatun, Sokrates'i öldürmeyecek bir devletin nasıl kurulabileceğinin yol ve gerekçelerini anlatır.

On kitaptan oluşan Devlet diyalogunda, Eflatun'un tasarladığı "ideal devlet" in doğuşu, gelişmesi ve nitelikleri anlatılır. Düzenli toplumun ortaya çıkışı, kimlerden oluşacağı, ne zaman kurulacağı ve nasıl korunacağı ele alınır. Söz konusu kitapta adalet, doğruluk, erdem ve mutluluk kavramlarının doğası incelenir; devletlerin doğuşu, en iyi devlet, en iyi insan, devletin bekçileri (koruyucuları) ve filozof, bilgi öğretisi, İdealar öğretisi, hayatın ahlakiliği; devletin çürüme, çökme biçimleri, öte dünyada mutluluk, ceza ve ödül gibi konular konuşulur, tartışılır.

İnsanlığın ortak düşünce birikimi olarak kabul edilen anarşizmden ortak mülkiyete, sansürden seçkinlerin yönetimine kadar birçok olgunun temelleri ile bu kitapta karşılaşırız. Kimi konulardaki görüşleri Devlet Adamı ve Yasalar diyaloglarında kısmen değişse de Platon'un siyaset felsefesini bir bütün olarak anlayabilmek için Devlet temel eser konumundadır.

Eserde, Eflatun, ideal bir toplumda adaletli ve iş bölümüne dayalı düzenli bir devletin nasıl olabileceği sorusuna cevap aramaktadır. Söz konusu bu eser, Dünya tarihindeki ilk ütöpik kitap olarak da kabul edilmektedir. Doğuda ve Batıda Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan önce kutsal değilse bile, en önemli kitabın Devlet olduğu söylenir. Bugüne kadar ortaya atılmış bütün devlet

⁴ Diyaloglar, baştan itibaren gerçekten yazılı bir metin biçimi olarak sabitleşmiş, değiştirilmez bir "konuşma"yı temsil eder. Yazan ile okuyan birbirine ne kadar uzaksa, aynı şey, diyaloğu sürdürenler ile okur için de geçerlidir. Yazılı diyaloglarda, hakiki bir sözlü sohbetin kişisel yakınlığını görmek mümkün değildir.

⁵ Konuşmalar, oligarklar tarafından büyük servetini ele geçirmek için öldürülen Polemarkhos'un evinde geçmektedir. Böylece, haksız yere öldürülen Polemarkhos ile demokrasinin kurbanı Sokrates'in ölümü arasında bir benzerlik olduğu ortaya konulmuş olmaktadır. Eser birbiriyle ilişkiye giren üç grup insan arasında geçen diyalogları içermektedir. Birinci grubu Sokrates'le iki öğrencisi: Glaukon ve Adeimantos; ikinci grubu, ihtiyar Kephalos'la oğlu Polemarkhos; üçüncüsünü ise sofist Thrasymakhos'la onun peşinden gelen öğrenciler meydana getirmektedir.

kuramlarının, Komünizm ve Nazizm de dâhil bütün toplum düzenlerinin Devlet'te ipuçları, hatta kaynakları bulunabilir.⁶

3. Tartışma Usûlü

Eflatun'un bugün taşıdığı gerçek anlam ve önem, ileri sürdüğü görüşlerden çok, bu görüşlere varırken izlediği yol ve yöntemde yatmaktadır. O, düşüncelerini iletmenin aracı olarak söylemeyi değil, diyalogu yani karşılıklı konuşmayı seçer. İki kişinin karşılıklı konuşması demek olan diyalogda, diyalektik aracılığı ile üçüncü ve evrenselleşen, değişmeyen tümel bir gerçek yani **hakikat** ortaya çıkar.

Eflatun'da araştırma yalnızca kavram ile yapılır. Kavramdan kavrama geçilerek sonunda genel kavrama ulaşılır. Bu diyalektik yolla olur. Diyalektik, evrenseller ve kavramların elde edilmesi süreci ve yöntemi, haliyle Eflatun'un bir bütün olarak idealer kuramıdır. "Müzik, seslerin harmonisi hakkında nasıl bir takım yasalar verirse diyalektik de kavramların harmonisi hakkında yasalar veren bir sanattır.

Konular veya temel kavramlar tartışılırken Filozof, karşıdaki kişinin ileri sürdüğü düşünceleri ve verdiği tanımları sorgulayarak, bunların ne kadar yetersiz ve tutarsız olduğunu açığa çıkarır. Bu sayede kişi, Sokrates gibi hiçbir şey bilmediğinin farkına varır. Bu aşamadan sonra filozof, diyalog yöntemini sürdürerek karşısındakinin ruhunda uyur durumda bulunan doğruları düşünce (diyalektik) yoluyla ortaya çıkarıp bilinir kılar.

Eflatun'un tartışma usulüne geçerken, onda **tartışmanın hedefinin** ne olduğunu da belirtmek isteriz. Eflatun'da tartışma, doğruyu, makul olanı düşünmeyi, onu araştırıp bulmayı ve ona sadık kalmayı amaçlar. "Kafalı ve dost dinleyiciler önünde, insan doğru bulduğu, önemli gördüğü, candan bağlı olduğu şeyleri rahatça söylemelidir. Bunun aksine yanlışa karşı dikkatli olmalı; zira kendisi yanılmakla kalmaz, muhataplarını da yanlışa sevk etmiş olur." (Platon, 2005: 450 c-451 a)

Sokrates'in adı altında Eflatun'un diyaloglarda amacı, muhataplarını, sofistlerin yaptığı gibi söylediklerine inandırmış gibi görünmek değil, nerede olursa olsun doğruluğun, eğrilikten daha iyi olduğuna gerçekten inandırmak, böylece hakikatin ortaya çıkmasını sağlamaktır. (Platon, 2005: 357b)

⁶ Platon (Eflatun), *Devlet*, s. 8 (Çevirenlerin Önsözü).

3.1. Planlı, düzenli konuşma

Eflatun'un diyaloglarında tartışmaların bir plan, bir düzen ve bir taslak üzere seyrettiğine şahit oluruz. Hatta yer yer o tartışılan konuyu "İlkin.... Arkasından.... ondan sonra.... Dördüncü olarak da..." (Platon, 2005: 545 b) diyerek maddeleştirir, bir sıraya kor; böylece, bir sıra ve düzen üzere, sistematik biçimde tartışmayı sürdürür. Zaten konunun taslağı ve tartışmanın yol haritası onun zihninde önceden çizilmiştir: "Bu temizliğı yaptıktan sonra, kuracakları düzenin taslağını çizerler, değil mi?" (Platon, 2005: 501 a)

Filozofumuzun tartışmalarda doğruluk/dürüstlük, bütünlük ve tamlık üzerinde hassasiyetle durduğunu görürüz: "Zeus aşkına, yapma bunu! Bütün istediğim şu: Sözlerini değiştirme, değiştireceksen açıkça değiştir, aldatma bizi. Şimdi, ilk söylediğin sözler üzerinde duralım: Hekimi bize öz anlamıyla anlattın, oysaki çobanı öz anlamıyla anlatmaktan kaçındın..." (Platon, 2005: 345 c)

3.2. Kavram ve cümle tahlili yapma

Eflatun'un diyaloglarda kullandığı en önemli yöntem, tanıma başvurmak başlığı altında göreceğimiz gibi, adalet, iyilik, dostluk, erdem, ödev, iyilik, gibi kavramları ve bunlarla ilgili cümleleri tahlil ederek tartışmaktır.

"Doğru ama bu **doğruluk** da açıklanmak ister ki "ortaklık"ın ne demek olduğunu anlayalım. Türlü türlü ortaklıklar var çünkü." (Platon, 2005: 449 c) "Doğrunun ne olduğunu bilmedikçe, doğruluğun iyilik olup olmadığını nasıl kestirebiliriz?" (Platon, 2005: 354 a)

"-Sana şunu hatırlatayım: 'Bir adam bir şeyi seviyor' dedik mi, bu sözümüz doğruysa, o adam bu şeyin orasını sevip burasını sevmiyor değil, bütünü sevir demektir, değil mi?" (Platon, 2005: 474 c)

Sokrates: -Görüyorsun ya Glaukon, ne belalı bir yanı var **tartışma sanatının!**

-Niçin?

-Çünkü birçokları zorla giriyorlar tartışmaya. Tartıştıklarını sanıyorlar. Oysaki yaptıkları tartışma değil, çekişmedir (Nizaî). Neden dersen, bir meseleyi **ayrı ayrı yönleriyle alıp** inceleyemezler. Karşılarındakinin tersini söylemek

için **kelimelere takılırlar**. Tartışmak değil, hır çıkarmaktır bu.”⁷ (Platon, 2005: 454 a)

3.3. Çeşitli taktikler uygulama

Filozofumuzun Diyalog’unda savunduğu fikri kabul ettirmek için değişik taktikler uyguladığını görmekteyiz. Bu taktiklerin bir kısmını, her ne kadar şiddetli muarızları olsa da, Sofistlerden edindiğini düşünmekteyiz. Bu taktikleri şöyle sıralıyoruz:

- **Konuyu muhataba havale etme, onun onayına bırakma:** “Bunu söylemeyi sana bırakıyorum”. (Platon, 2005: 459 a)

- **Derinlere dalma, meseleyi daha derinden açıklama gereği duyma:** “Daha derine gidecek olursak, hekimlik sanatı bize” (Platon, 2005: 346 d)

- **Bazen tatlı bir şekilde itiraz:** “-ama senin sorduğun bu değildi galiba!” (Platon, 2005: 564 b)

- **Delil talep etme:** “-Gerçek düşüncem olsun olmasın, sana ne? Sen sözümü çürütmeye bak!” (Platon, 2005: 349 a)

- **Yer yer muhatabı onaylama:** “..... –Evet, ben candan katılıyorum bu yasalara. (Platon, 2005: 383 c) “- Çok doğru... -Evet, öyle.. -En doğrusu bu... - Diyebiliriz.. -Tabii... -Öyledir elbet... -Çok doğru. -Gösterir tabii... Tabii, diyoruz... Böyle olur ... Tabii bakalım... (Platon, 2005: 462 a-c) (Bir sayfada) “-Öyle ya. --Doğru.. -Şüphesiz –Evet. -Öyle olacak. (Platon, 2005: 465 a-b) “- Bunda anlaştık. (Platon, 2005: 543 a) “- Evet -Öyle -Tam bu (Platon, 2005: 588 a-b)

- **Hatırlatarak/tekrarlayarak konuşma:** “O zaman söylediğim bir şeyi şimdi de tekrarlamam yerinde olur.” (Platon, 2005: 466 b) (Hafızayı yenileme; tekrar hatırlatma) . “Önce şunu unutmayalım ki, doğruyla eğrinin ne olduğunu ararken geldik bu konuya.” (Platon, 2005: 472 b) “-Hatırlarsan... -Bunu hatırlamazsam, söyleyeceklerini dinlemem anlamsız olurdu! –Ondan önce ne söylediğimizi de hatırlıyor musun?..-Demiştik ki...” (Platon, 2005: 504 b) “- ama senin sorduğun bu değildi galiba!” (Platon, 2005: 564 b)

⁷ Eflatun’un “tartışma” ile “çekişme (niza)”yı birbirinden ayırdığı; muhtevayı göz ardı edip sırf literal yani lafzi tartışmayı eleştirdiği dikkat çekmektedir.

- **Dinlemeye davet etme:** "Sokrates: -Anlaşılan kalın kafalının biriyim ben!

- Glaukon:- Haydi canım sen de! Beni de bir dinle bakalım..." (Platon, 2005: 358 b)

- **İhtimalleri düşündürme:** "Beni de bir dinle bakalım; belki değiştirirsin düşünceni." (Platon, 2005: 358 b)

- **Kesin ve keskin konuşmama:** "Doğrusu bu hiç de kolay iş değil!" (Platon, 2005: 453 d) "Olabilir, mümkündür, öyle galiba", (Platon, 2005: 456 b-c); "..ebiliriz." 434 a

- **Konuyu saptırmaya karşı uyarı:** "-Yaptığın şey iğrenç, Sokrates. Sözlerimi işine geldiği gibi anlayıp çürütmek istiyorsun." "-Hayır, sevgili dostum, asla. Sadece söylediğin şeyi daha açık ifade etmeni istiyorum." (Platon, 2005: 338 d) "-Ama senin sorduğın bu değildi galiba!" (Platon, 2005: 564 b)

- **Alaya/tiye alma:** "Sokrates: -Anlaşılan kalın kafalının biriyim ben! Glaukon:- Haydi canım sen de! Beni de bir dinle bakalım; belki değiştirirsin düşünceni. (Platon, 2005: 358 b)

- **Soru Sorma:** Thrasymakhos: "Ey Sokrates, dedi, nedir bu sizin deminden beri ettiğiniz boş sözler? Karşı karşıya geçmiş budalaca sorular, cevaplarla birbirinizin önünde yerlere yatıyorsunuz? Doğruluğun ne olduğunu gerçekten öğrenmek istiyorsan, (tartışmanın hedefi) yalnız sormakla kalma, başkalarının verdiği cevabı da alkış toplamak için çürütmeye kalkma. Sormak, cevap vermekten kolaydır, bilirsin; sen de cevap ver bakalım!" (Platon, 2005: 336 d)

- **Soruya soruyla ve kesin cevap talep etme:** "Söylesene neymiş sence doğruluk? Ama öyle tutup bana ... falanmış filanmış demek yok. Bir söyleyeceğın varsa, açıkça, dobra dobra söyle, böyle ıvır zıvır laflar kabul etmem." (Platon, 2005: 336 d)

"Sokrates: - Görüyorsun ya Glaukon, ne belalı bir yanı var tartışma sanatının!

"- Niçin?" "- Çünkü..." (Platon, 2005: 454 a)

- **Konuyu soruyla açma:** Diyalogda, ...mu?, ... değil mi?... neden? niçin? nasıl? neyle? ... ne diyorsun? ne gibi? hangi? hangisi? kaç? kim? kimlere? kimdi? miydik?... muyduk?musun? soru ekleriyle konunun açılması ve tartışmanın makul bir seyirde sürdürülmesi talep edilir. "Şimdilik

söylenecek sözleri bir yana bırakalım da, sözlerin nasıl söyleneceğini ele alalım.
-Ne demek istediğini anlamıyorum (dedi Adeimantos.)” (Platon, 2005: 392 c)

“Şimdi, sen yurttaşları bu masala inandırmanın bir yolunu bulabilir misin, onu söyle!” (Platon, 2005: 415 c, bkz. Platon, 2005: 379 b; 427-445; 436-439; 442-445)

“-Bir savaşçımız birliğinden kaçır, silahını bırakır veya böyle korkakça başka bir halt ederse, onu işçi ya da çiftçi yapmak doğru olmaz mı?” (Platon, 2005: 468 a)

“Peki, bir yerde doğruluk başa geçince, kötülükler korosunu takar mı ardına? (Takmaz).” (Platon, 2005: 490 c)

Filozofluk, bilmek merakından başka bir şey midir? (Platon, 2005: 376 b)

Müzik dediğimiz eğitime, söz sanatları da giriyor mu? (Platon, 2005: 377 a)

Nedir bu masallar? Ne kötülük görüyorsun onlarda? (Platon, 2005: 377 d)

En büyük haydut kimdi? Rüyasında yaptıklarını uyanırken de yapan adam, değil mi? (Platon, 2005: 576b)

- **Birlikte araştırma, soruşturma:** “Haydi öyleyse! Araştıralım birlikte.....” (Platon, 2005: 577 c)

- **Alternatifleri sıralama:** “İnsan doğru bir inanıştan ancak istemeyerek ayrılabilir: Ya aldatmalı, ya büyülemeli ya da zorlamalı ki ayrılınsın insan.” (Platon, 2005: 413 b)

“doğru olup/doğru görünme

doğru olup/doğru görünmeme

doğru olmayıp/doğru görünme

doğru olmayıp/doğru görünmeme” (Platon, 2005: 365 b)

- **Alternatifleri eleme:** Bozuk yönetimleri eleme, kötü idarecileri eleme, epistem bilgi dışındakileri eleme; bilgi, erdem, cesaret, iffet, doğruluk, iyilik, adalet, güzellik, dindarlık, dostluk vb. olumlu nitelikleri işlemek için bunların zıtlarını veya bunların gelişimine engel olacak olumsuzlukları eleştirme ve eleme... Örneğin bkz. Davranışlarda denge ve ölçüyü yakalamak için olumsuz düşünce ve davranışları eleme (Platon, 2005: 591 c-592 a-b)

- **Karşılaştırma:** Devlet'te, diğer diyaloglarda olduğu gibi, çoğunlukla karşılaştırmayı talep eden "... mi, ...mu? soru ekiyle fikirler veya nesnelere karşılaştırma talep edilir veya yapılır. Örnek: "Bunlar arasında en eğri, en haksız insanı bulunca, onu en doğru insanla karşılaştırırız. O zaman görürüz..." (Platon, 2005: 545 a)

"Bunlardan sıyrılan savaşılarımızın hayatı Olimpiyat yarışlarını kazananlardan daha mutlu olacak." (Platon, 2005: 465 e)

Hesiodos ki: "yarım, bir bakıma, bütünden iyidir." demiştir. (Platon, 2005: 466 c)

"İnsan kafa eğitiminden, beden eğitiminden daha çok yarar. Çünkü bu çalışmada kafa yalnızdır; beden onun çalışmasına katılmaz." (Platon, 2005: 535 c)

"Bence kanun koyarken güzellik, iyilik, doğruluk üstünde aldanmak, bir adamı yanlışlıkla öldürmekten çok daha ağır bir suçtur." (Platon, 2005: 451 a)

"Kötünün iyiye zararı, iyi olmayana zararından daha çoktur." (Platon, 2005: 491 d)

"Görünen dünyada, göz ve görünen nesnelere için güneş neyse, kavranan dünyada da iyi (idesi) düşünce ve düşünülen şeyler için odur." (Platon, 2005: 508 c)

"Bir devlette başa geçenler, başa geçmeyi en az isteyenler oldu mu, dirliğin de düzenin de en iyisi olarak var demektir. Baştakilerin böyle olmadığı yerdeyse, tam tersine ne dirlik vardır ne düzen." (Platon, 2005: 520d)

Seçenekleri sıralama: Bu daha ziyade (ya , ya) formunda yapılır. (Bkz. Örnek: Platon, 2005: 502 a)

Varsayım üzerine konuşma: "Onları bizim düşüncemize getirdik diyelim..." (Platon, 2005: 502 a). "Sonra, bu varsayımlardan kalkıp basamak basamak yükselir, bir sonuçtan ötekine geçerek, önceden kafalarına koyduklarını ispat ederler." (Platon, 2005: 510 d) "Kadınların da aynı yaratılışta ve aynı eğitimi almış olduklarını varsayalım. Bakalım böylesi bize uygun düşüyor mu, düşmüyor mu?" (Platon, 2005: 451 d) "Çatışma olup bir gün devletin ikiye ayrıldığı yerde taraflardan her biri ötekinin tarlasını, evini yakacak olursa düşün felaketi... Böyle olunca da bir gün barışacaklarmış gibi kavga edecekler." (Platon, 2005: 470e, 471a)

- **İmkân üzerine konuşma** (... Mümkün olursa...) (Platon, 2005: 502 c)

- **İknada zorlamama:** "... Öyleyse aritmetiğe, geometriye ve dialektikadan önce gelen bütün bilimlere daha çocukken başlatmalı ve öğretim, zorla yapılan bir işe benzememeli.

-Neden?

-Çünkü hür insan hiçbir şeyi köle gibi öğrenmemeli. Bedene zorla yaptırılan şeyin ona bir kötülüğü olmasa bile, kafaya zorla sokulan şey akılda kalmaz." (Platon, 2005: 536 e-537 a)

"Peki, nasıl inandırırım seni? Deminden beri söylediklerime inanmıyorsan, ne yapabilirim? Zorla kafana sokamam ya sözlerimi!" (Platon, 2005: 345 c)

- **Zıddını ileri sürerek ikna:** "-Düşünceyi gerektirmeyen nesnelere, insanda aynı zamanda iki karşıt duyuş uyandırmayan nesnelere. Uyandırılırlarsa, düşünceyi gerektirir.." (Platon, 2005: 523 b)

" Önce katı olanı kestirecek duyu, yumuşak olanı da kestirmek zorundadır. Katılığı ve yumuşaklığı bir arada duyurur bize... Hem katılık, hem yumuşaklık bildiren bu duyuşun ne olduğunu sormaz mı (insan) kendi kendine? Ağırılık-hafiflik için de öyle." ⁸ (Platon, 2005: 524 a)

"-Demek, eğri insan tanrıların da düşmanıdır, Thrasmakhos? Oysa ki doğru adam Tanrıların dostudur, değil mi? (Platon, 2005: 352 b)

" -Bu iş (doğruluk ile ilgili açıklama) bitti. Şimdi eğriliği incelemek kalıyor." (Platon, 2005: 444 a)

"- İçimizdeki doğrulukla eğrilik bedenimizdeki sağlık ve hastalığa benzer." (Platon, 2005: 444 c)

- **Somut örnekler sunma:** Hekimi bize öz anlamıyla anlattın, oysaki çobanı öz anlamıyla anlatmaktan kaçındın...(Platon, 2005: 345 c)

"-Peki bu evlenme nasıl yararlı olabilir? Bunu söylemeyi sana bırakıyorum. Glaukon; çünkü senin evinde en iyi cinsten av köpekleri ve kuşlar gördüm. Sen bunları çiftleştirip üretirken bir şeylere dikkat etmiyor musun? (Gözlem) (Platon, 2005: 459 a)

"-Doğrusu bu hiç de kolay iş değil!

⁸ Bu bize "her şey zıddıyla kâimdir (*Külle şeyin yekûmü bi ezdâdihî*)" kaidelerini hatırlatır.

-Yapacak bir şey yok. İnsan ister küçük bir havuza ister denize düşsün, boğulmamak için her iki durumda da yüzmek zorundadır, öyle değil mi?

-Öyle tabii.

-Öyleyse biz de yüzmeye başlayalım, belki bir yunus balığı sırtına alır bizi, beklenmedik bir şey olur da işin içinden çıkarız.” (Platon, 2005: 453 d-e)

- **Benzetme:** Eflatun'un, örneklerde de görüleceği gibi, tartışmada başvurduğu en sık ve etkili yollardan biri de benzetmedir. Tartışılan konunun daha rahat anlatılmasında ve kavranmasında, oturumun sıkıcı değil akıcı olmasını sağlamada, bazı tehlikeli ve riskli konuları anlatmada bu yöntemin etkisi ve faydası çoktur.⁹

“Korkunç bir mağaranın köşesinde, salkım salkım asılı duran yarasalardan biri, kayadan sıyrılıp düşünce hepsi birden nasıl acı bağrışlarla uçuşurlarsa, canlar da öyle gidiyordu Hades'in ülkesine” (Platon, 2005: 387 a)

“Bütün bu saydığımız yiyecek içeceği, bütün makamları, ritimleri içine alan karmakarışık bir müziğe benzetebiliriz.” (Platon, 2005: 404 e)

“Çocuklar oyunlarında kuralların dışına çıkarsa, büyüyüp adam oldukları vakit, kanunlara saygı göstermeleri beklenir mi?” (Platon, 2005: 425 a)

“- İçimizdeki doğrulukla eğrilik bedenimizdeki sağlık ve hastalığa benzer.” (Platon, 2005: 444 c)

“(Devletler de insanlar gibidir) Kaç çeşit devlet şekli varsa, o kadar da insan hali vardır.” (Platon, 2005: 445 c)

“(Zaferden sonra savaş alanındaki ölüleri soyma eylemiyle) köpek yavrularının, kendilerine taş atanı bırakıp atılan taşa saldırmaları arasında ne fark var?” (Platon, 2005: 469 e)

⁹ Ancak benzetmede, benzetilen aslın yerini tutmayacaktır. Bunun için Eflatun, taklitçiyi, resim yapanın yaptığını gölge hatta gölgenin de gölgesi görür. “Şimdi şunu düşün: Resim her şeyin nesini vermek ister? Olduğu gibi mi yapar bir şeyi, göründüğu gibi mi? Görünenin benzetmesi midir, gerçeğin kendinin mi?.. Bu yön gölgenin gölgesidir.” (Platon, 2005: 598 b) “...Bu şairlerin yarattığı birer gölgedir olsa olsa, gerçek varlıklar değil.” (Platon, 2005: 599 a)

“-Bu soruna ancak bir benzetme ile cevap verebilirim... Kendin de görürsün benzetmede ne zorluk¹⁰ çektiğimi (Gemi-devlet benzetmesi)” (Platon, 2005: 488 a)

“Dama oyununda ustalar nasıl acemileri faka bastır da bir taş süremeyecek hale getirir, senin dinleyicilerin de böylesine kımlıdayamaz oluyor, susuyorlar. Öyle bir oyun ki bu, taş sürmüyorsun da akıl yürütüyorsun.” (Platon, 2005: 487 b)

“Bildüğümüz bir şey var: Bitkilerde, bütün canlılarda, her tohumun, her fıdanın yaşama gücü ne kadar büyük olursa, kendisine uygun besini, mevsimi, yeri bulamayınca göreceği zarar da o ölçüde büyük olur; çünkü kötünün iyiye zararı, iyi olmayana zararından daha çoktur.” (Platon, 2005: 491 d)

“Kitle tarafından Sofistler diye adlandırılan ve kitlenin, rakibi olarak gördüğü şu ücretli özel hocaların her birinin öğrettiği şeyler, kitlelerin toplantılarında ortaya koyduğu kanaatlerden başka bir şey değildir. Bunların bilgelik dediği şey de bu ortak kanaatlerin öğretilmesidir. Bunların durumu kendisinin yetiştirdiği güçlü bir hayvanın isteklerini, dürtülerini dizginlemeye çalışan bir insanın durumuna ne kadar da benziyor.” (Platon, 2005: 493 a)

“(Felsefeye yatkın olmayan) Bunların durumu, bakırcılık işinde çalışıp da bir süre para biriktirdikten sonra, zincirlerinden kurtulur kurtulmaz, hamamda yıkanarak işinden kaynaklanan kirden pastan arınan ve üzerine yeni elbiseler giyip tıpkı bir damat gibi süslenerek efendisinin yoksul ve çaresiz düşmüş kızını istemeye giden kel ve ufak tefek bir adamın durumuna benzemiyor mu?” (Platon, 2005: 495 e)

“(Filozofun hali) Azgın hayvanlar arasına düşüp de onlarla iş birliği etmek istemeyen biri gibi... fırtınaya yakalanıp da rüzgarın savurduğu toz, yağmur sağanağından korunmak için bir duvarın arkasına sığınan yolcu gibidir. (Platon, 2005: 496 d) ... Yeni bir toprağa atılan yabancı bir tohum nasıl soysuzlaşır, o yeni toprağın özelliklerine uyarsa, bugünkü şartlar içinde de filozof tabiatı olduğu gibi kalmaz, bir başka tabiata çevrilir.” (Platon, 2005: 497 b)

“Hayran olduğu şeyler ortasında yaşayan bir insan, onlar (filozoflar)a benzemekten kendini alabilir mi? (Platon, 2005: 500 c) (Filozof) Devleti ve

¹⁰ Konuyu anlatırken bazen benzetme bulma veya benzetmeyi anlatmanın zor olduğu anlaşılmaktadır.

insanı üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alacaklar, önce bu bezi temizleyecekler; bu da kolay bir iş değildir.” (Platon, 2005: 501 a)

Mağara istiaresi (Yedinci Kitap başlı başına alegorik anlatım örneğidir.) (Platon, 2005: 514 a vd)

“(Oligarşinin) İlk kusuru tuttuğu yolda(dır), ilkesinde(dir). Gemileri yürütecek kaptanları bu yoldan seçersek ne olur, düşün? En zengin olan kaptanlık edecek, yoksul bu işi daha iyi de bilse, dümene geçemeyecek! Bütün yaptığı parasını harcamaktı... Peki böyle adama, peteğin içinde doğup da bütün kovani derde sokan yabanarısı gibi, kendi evinin de baş belası diyemez miyiz?” (Platon, 2005: 551 c, 552 c)

“Hanım neyse köpeği de odur. Demokraside atlar, eşekler öyle serbest, öyle mağrur yürümeye alışır ki, yollarından kaçmayana çarpar geçerler. Her yerde dolup taşan bir hürriyet kısacası.” (Platon, 2005: 563 d)

İnsanlar oburluğu neden kötölemiştir her zaman? Obur insan, içindeki çok başlı canavarın dizginlerini fazla gevşek bırakır da ondan, değil mi? (Platon, 2005: 590 a)

- **Derinliğine araştırarak konuşma:** “Bunun üzerine Glaukon ve ötekiler, ne yapıp yapıp konuşmamı kesmememi, eğrilikle doğruluğun **ne olduğunu**, her ikisinin gerçekten neye yaradıklarını araştırmamı istediler. Ben de düşündüklerimi söyledim.” (Platon, 2005: 368 c)

- **Tartışmayı kesme:** Dogmatik inkârla, önyargıyla kendisini muhataba kapatana karşı tartışmayı kesmek de bir taktiktir; hatta bazen sükût da cevap olabilmektedir:

“- Belki sizi sözle yola getiririz.

- Ya kulaklarımızı tıkar, dinlemezsek sözünüzü ne yaparsınız?

- O zaman yapacak şey yok.” (Platon, 2005: 327 c)

3.4. Mantıksal delilleri kullanma

Eflatun'un zamanında mantık bilim olarak henüz kurulmuş değildi. Aristo bu bilimi kurma şerefine nail olmadan önce hazırlık aşamasında bir hayli mantıksal işleyiş ve malzemenin varlığını görmezden gelemez. İşte aşağıda sıralayacağımız hususlar formel ve metodik bir mantık işleyişi gibi görünmese bile yine de bunların mantıksal düşüncede bir yerinin olduğunu kabul etmek gerekecektir.

- Tanıma başvurmak

Eflatun'un asıl hedefi, düşünceden yola çıkarak ruhta gizli halde bulunan idelerin bilgisini hatırlama (diyalektik) yoluyla açığa çıkartmaktır. Bunu yaparken Sokrates'in yaptığı, diyalog yoluyla sağlam tanımlara varmayı amaç edinen mantık sürecidir. Aşağıda birkaç örnekte göreceğimiz gibi, tartışmada güdülen amaç, dostluk, güzellik, cesaret, adalet, dindarlık, dua gibi daha ziyade soyut ve manevi değerlerin tanımını bulmaktır. Bu yapılırken ilk tanımların eksikliği bulunur, daha geniş bir tanıma geçilir, buradan da ele alınan değerlerin bütün örneklerini kapsayacak daha genel bir fikre, ideaya, kavrama yani "**tanım**"a ulaşılmaya çalışılır. Bu işlemde her zaman sağlam ve kesin bir sonuca varıldığı söylenemez. Ama burada önemli olan, kesin bir tanım ortaya koymaktan çok tartışmanın seyrini, fikrin yol almasını gösterme, bir şeyin aslına ve doğru fikrine ulaşmaya çabalama, haliyle diyalektik ilerleyiştir.

"**Doğru** ama, bu doğruluk da açıklanmak ister ki "ortaklık"ın ne demek olduğunu anlayalım. Türlü türlü ortaklıklar var çünkü. (Platon, 2005: 449 c)

"Doğrunun ne olduğunu bilmedikçe, doğruluğun iyilik olup olmadığını nasıl kestirebiliriz?" (Platon, 2005: 354a)

"Bunun üzerine Glaukon ve ötekiler, ne yapıp yapıp konuşmamı kesmememi, eğrilikle doğruluğun **ne olduğunu**, her ikisinin gerçekten neye yaradıklarını araştırmamı istediler. Ben de düşündüklerimi söyledim." (Platon, 2005: 368 c)

"**Yalan**, devlet gemisini batıracak bir fırtınadır. (Platon, 2005: 389 d)

"**Akıllı uslu olmak** demek, baştakilerin sözünü dinlemek, kendisi baştaysa içkide; sevgide, yemekte kendini dizginlemesini bilmek." (Platon, 2005: 389 e)

Sertlik-Yumuşaklık (Platon, 2005: bkz. 410 d-e)

"- Savaşma ve çatışma diye iki söz olduğuna göre, insanlar arasında iki çeşit kavga vardır: Biri yakınlarla soydaşlar arasındaki kavga, öteki soyca ve kanca ayrı insanlar arasındaki kavga. Yakınlarımızla olursa **çatışma**, yabancılarla olursa **savaş** olur." (Platon, 2005: 470 b) (Tanım ve ayırım)

"**Filozoflar**, bilime düşkündür. Varlığı bütünüyle severler. Özü sözü birdir. Bilimi gerçekten seven, ilk yıllarından itibaren var gücüyle gerçeğin ardına düşen, içinde hiçbir aşağılık taraf olmayan, sağlam bir bellek sahibi olandır." (Platon, 2005: 485 b-d, 486a, d)

“**Çıkarma bilgi** (geometri?), sanıyla kavrama bilgi arasında ortalama bir şeydir.” (Platon, 2005: 511d)

“**Geometri**, değişmeyenin bilgisidir.”(Hassa ile yapılan tam ilintisel tanım.) (Platon, 2005: 527 b) (Geometrinin fonksiyonel tanımı: bkz. Platon, 2005: 526d)

Diyalektika: (bkz. Platon, 2005: 532 a-e)

“Demek gemide gezmesinin, gemici olmasının önemi yok; sanatından, gemicilerin başı olmasından ötürü **kaptan** diyoruz ona.” (Platon, 2005: 341 d) (tanımda, arazi olanı değil özsel/zati olanı kullanma)

“**Neden** öyledir, neden, öyle değildir, düşünmüyor. İyiyi, güzeli tabiat zorunluklarıyla karıştırıyor. Çünkü iyi ile kötü arasındaki öz ayrılığını ne görmüştür ne de başkalarına gösterebilir” (Platon, 2005: 493 b-c)

- **Bölme ve sınıflama**

Dört bozuk devlet tanımı: Timokrasi, oligarşı, demokrasi, zorbalık (tiran) (Platon, 2005: 544 c-d)

Birbirinden ayrı iki yanımız vardır: Biri içimizdeki hesaplayan, düşünen yandır ki, buna akıl yanımız deriz. Ötekiyse, düşünmeyen, sade arzulayan yanımızdır. O sadece sever, acıkır, susar, çoşar, doymak, zevk almak ister. (Platon, 2005: 439 d)

Türlü türlü ortaklıklar var ... (Platon, 2005: 449 c)

İki çeşit kavga vardır: Savaşma ve çatışma. (Platon, 2005: 470 b)

Bilginin ilk bölümüne bilme diyelim, ikincisine çıkarma, üçüncüsüne inanma, dördüncüsüne varsayma, ilk iki bölümüne kavrama, son ikisine de sanma diyelim. (Platon, 2005: 534 a) (Bilginin bölümleri: Bilme, çıkarma, inanma, varsayma, kavrama, sanma)

İstekler ve kısımları: Zorunlu istekler, zorunsuz istekler. (Platon, 2005: 558 e-559 a) Bozuk istekler “Biz uyurken uyanan istekler.” (Platon, 2005: 558 d, 571 c)

Her şeye bağlı üç sanat vardır: Kullanma sanatı, yapma sanatı ve benzetme sanatı (taklit). (Platon, 2005: 601 d) İnsanın üç ayrı (Bilgi: Bilgisever, Öfke: Ünsever, İçgüdü: Parasever) yanı olduğuna göre, bunların her birine özgü üç ayrı zevk, üç ayrı istek, üç ayrı buyruk vardır... (Platon, 2005: 580 d)

İki çeşit zevk vardır: Gerçek zevkler, aldatıcı zevkler. (Platon, 2005: 583 a-b)

Üç türlü sedir vardır: Tanrı'nın (Yaratıcısı), dülgerin (işçici), ressamın (benzetmecisi) (Platon, 2005: 596b vd)

Demokrasiyi üç sınıfa ayırarak düşünelim: Serbestliğin doğurduğu oligarşideki kadar kalabalık sınıf, zenginler, küçük gelirli insanlar. (Platon, 2005: 564d-e)

- Akıl yürütme

Eflatun'un, diyaloglarında, teknik formüller içerisinde olmasa da üç tarz akıl yürütmeye bulunduğu ve yer yer formel düşüncüyü talep ettiği görülür:

“-Gerçek düşüncem olsun olmasın, sana ne? Sen sözümü çürütmeye bak!” (Platon, 2005: 349 a)

Akıl yürütmelerinde Eflatun'un bugünkü klasik mantık ifadesiyle cedel¹¹ ve hitabet¹²'in öncüllerini çokça kullandığını görürüz.

“Dama oyununda ustalar nasıl acemileri faka bastır da bir taş süremeyecek hale getirir, senin dinleyicilerin de böylesine kımıldayamaz oluyor, susuyorlar. Öyle bir oyun ki bu, taş sürmüyorsun da akıl yürütüyorsun.” (Platon, 2005: 487 b)

- Çelişkiye işaret

“-Ama iyiye zevk diyenler daha mı az aldanıyorlar? Kötü zevkler olduğunu kabul etmek zorunda değiller midir?

-Şüphesiz.

¹¹ Meşhurat için örnek: “Araç, bilen elinde işe yarar elbet (İş bilen, kılıç kuşananındır)” (Platon, 2005: 374 d); “Taklit edenler sonunda taklit ettikleri şeye alışırlar” (Platon, 2005: 395 d); “Kusursuz bir eğitim ve öğretimden değerli varlıklar çıkar.” (Platon, 2005: 424 a); “Hırs olan yerde kıskançlık ve kavga vardır.” (Platon, 2005: 521 b)

Müsellemat için örnek: “Kadının yaratılışının erkeğinkinden ayrı olduğunu da kabul ediyoruz.” (Platon, 2005: 453 e)

¹² Makbûlât için örnek: “Doğru adam mutlu, eğri adam mutsuzdur. (Hak doğruya, bak doğruya)” (354 a) “İnsan ne kadar zorbaysa o kadar da köledir.” (Platon, 2005: 579 e)

Zanniyât için örnek: “Yaşlı yaşlıdan hoşlanır.” (Platon, 2005: 329 a); “Doğruluk, güçlünün işine gelendir.” (Platon, 2005: 338 c) “Bir doğruyla bir eğri ortaklık yapsa, bu ortaklığın sonunda doğru zararlı çıkar” (Platon, 2005: 343 d) “Doğru olamayan, doğru olandan daha iyi yaşamış.” (Platon, 2005: 347 e) “Suçlu gözden kaçmakla daha az mı kötüleşir?” (Platon, 2005: 591 a)

-Öyleyse aynı şeylerin hem iyi, hem kötü olabileceğini de kabul ediyorlar demektir, değil mi? (Platon, 2005: 505 c-d)

“Şu da var ki Sokrates, başkalarının görüşlerini açıklamayı becerip de, kendi görüşlerimizi ortaya koyamamak aklın alacağı bir şey değildir. Hele bu konu üstünde bunca zaman durduktan sonra... Biliyormuş gibi konuşmasın ama kendi düşüncesini söylüyor gibi konuşsun... Bu görüşlerin en iyileri bile körlere benzer. Sence bir körün doğru yolu bulmasıyla, doğru bir şeye anlamadan doğru diyen arasında bir fark var mıdır? (Platon, 2005: 506 b-c)

- Aksini çürüterek (hulf) mukabelede bulunma

-Biz doğruluğa iyilik, eğriliğe de kötülük dememiş miydik?

-Demiştik.

-Öyleyse doğru kafa, doğru insan iyi yaşar. Kötü kafa, eğri insan da kötü yaşar.

-Doğru

-Doğruysa, iyi yaşayan en büyük mutluluğa erer, yaşamayınca eremez.

-Eremez tabii.

-Doğru adam mutlu, eğri adam mutsuzdur.

-Öyle

-Peki, mutsuz olmak zararlı, mutlu olmak da yararlıdır, diyebiliriz, değil mi?

-Deriz.

-Öyleyse, mutlu Thrasmakhos, eğrilik hiçbir zaman, doğruluktan daha kârlı olamaz. (Platon, 2005: 353 e-354 a)

- Matvî kıyas (I. Şekilden)

“Bir kimsenin yiğit olmaları da istenirse, onlara, ölümden elden geldiği kadar az korkmalarını sağlayacak sözler de söylenmeli, değil mi? İçinde ölüm korkusu olan adam yiğit olabilir mi dersin?” (Platon, 2005: 386 a)

- İkilem

“Oligarşik düzenin başındakiler kolay kolay savaşa girişemezler. Zira halkı silahladırsalar düşmandan çok halktan korkarlar; silahlandırmazlar

devlette olduğu gibi savaşta da bir avuç kalırlar (Haliyle düşmandan korkarlar; her iki durumda da korku üzere yaşayacaklar!) (Platon, 2005: 551 e)

- **Döndürme** (E-E)

“Asklepios bir Tanrı oğluydu, paraya düşkün olamaz. Paraya düşkünse, Tanrı oğlu olamaz.” (Platon, 2005: 408 c)

e. Yanlışlara İşaret¹³

Devlet’te yanlışın doğası, epistemik ve ontik yönü ile ilgili şu örneklerde, eğriliğin, dolayısıyla yanlışla sürüklenmenin ahlâkî bir problem olmanın yanı sıra epistemolojik maksatların da gözetildiğini düşünmekteyiz:

“Demek eğriliğin öyle bir gücü var ki nerede olursa olsun bir şehirde, bir ailede, bir orduda ya da başka herhangi bir toplulukta kendini gösterir. İnsanları iş göremez hale sokar. Kendine de, karşıtına da, yani doğruya da düşman kesilir...”

-Evet, tek kişide olunca da yapacağını yapar. (Yanlışın aldatmanın) eğriliğin tabiatıdır bu. Onun etkisiyle insan, kendi kendisiyle anlaşılamaz, iş göremez duruma gelir, sonra da hem kendine hem de doğrulara düşman olur.” (Platon, 2005: 352 a)

İnsanın ayağı bir sürçüp de doğrudan uzaklaştı mı, dostlarını da yanlışla sürükleyebilir. Hem de yanlışın en tehlikeli olduğu bir konuda! Bence kanun koyarken güzellik, iyilik, doğruluk üstünde aldanmak, bir adamı yanlışlıkla öldürmekten çok daha ağır bir suçtur.” (Platon, 2005: 450 c - 451 a; bkz. 474 a-d)

- **Kategori yanlış:** “-Ama sen, eğriliği açıkça aklın ve üstün değerlerin sırasına koyuyorsun. Anlaşılan onu, güçlü olduğu kadar da güzel bir şey sayacaksın! (Platon, 2005: 349 a)

“Bizim doğrulukta gördüğümüz değerlerin topunu ona mal edeceksin, hangi işlerdir? Bunlar üzerinde hiç durmadık. Önceden hiç incelemedik bunları.” (Platon, 2005: 454b)

“Onların şimdiye kadar duydukları şey, kelimelerin yapay biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir laf kalabalığından ibaret. Halbuki bizim yaptığımız şey, sözcükler arasında doğal bir bütünlük kurup bir sonuca ulaşmak.” (Platon, 2005: 498 e)

¹³ Bu yanlışlarla ilgili bilgi için bkz. Emiroğlu, İbrahim; Altunya Hülya, *Örnekleriyle Mantık Sözlüğü*, Litera Yay., İstanbul 2018.

- **Non-sequeter**¹⁴

“-Birisi çıkıp: -Kötülük edip de günün birinde yakayı ele vermemek kolay değil, diyecek olursa biz de - Evet ama büyük işler hiçbir zaman kolay başarılmaz deriz.” (Platon, 2005: 364 b)

- **İlinti** (Araz):

“Demek gemide gezmesinin, gemici olmasının önemi yok; sanatından, gemicilerin başı olmasından ötürü kaptan diyoruz ona.” (Platon, 2005: 341 d)

- **Mutlak-mukayyed**

“Demek, her işte doğruluk, kullanma oldu mu faydasız, kullanma olmadı mı faydalıdır; öyle mi? (Platon, 2005: 333 d) “-Demek bir şeyin en iyi koruyucusu, en iyi bekçisi, o şeyin en usta hırsızdır da. -Evet. -Öyleyse, doğru adam, paraya bekçilik etmesini bildi mi, çalmasını da bilir. (Platon, 2005: 334 a)

- **Yanlış zan**

“Bir şeyin en iyi koruyucusu, en iyi bekçisi, o şeyin en usta hırsızdır da.” (Platon, 2005: 334 a)

- **İg. Elenchii**¹⁵

“Bak bak, Sokrates her zamanki gibi yan çiziyor gene! Ben biliyordum böyle olacağını, önceden de söyledim. Cevap vermek istemeyeceksin, *işî bilmezliğe döneceksin*. Sorulara cevap vermemek için elinden her geleni yapacaksın.” (Platon, 2005: 337 a)

“-Birisi çıkıp: -Kötülük edip de günün birinde yakayı ele vermemek kolay değil, diyecek olursa biz de -Evet ama büyük işler hiçbir zaman kolay başarılmaz deriz.” (Platon, 2005: 364 b)

- **Yanlış ikilem**

“Gerçi doğru olursak Tanrılardan bize zarar gelmez ama o zaman da eğriliğin getireceği nimetleri tepmiş oluruz. Eğri olursak (adaletten saparsak), hem nimetlere konar hem de dualarla günahlarımızı affettirir, cezadan kurtuluruz.” (Platon, 2005: 366 a)

¹⁴ Mantiğa sığmama, öncüllerin sonucu zorunlu olarak gerektirici olmaması.

¹⁵ İgnoratio elenchii: Tartışılan konuyu bilmeme veya bilmezden gelme yanlışı.

“Öyle ya, hem halkın hem aydınların önünde, eğriyken doğru görünmeyi başardık mı, hayatta da, öldükten sonra da, Tanrıların, insanların arasında işimiz iş. “ (Platon, 2005: 366 b)

- Popüler olana başvurma

“Yalnız bunlar arasında kendi kendilerini aldatanlar, *halk alkışladı* diye kendilerini büyük politikacı sananlar da vardır.” Platon, 2005: (426 b)

“Bütün bu öğrendiklerine bilim adını verip kitabını yazıyor, başlıyor bu kitaptan ders vermeye. Verdiği öğütler, anlattığı istekler güzel mi, çirkin mi, iyi mi, kötü mü, haklı mı, haksız mı orasına bakmıyor. Daha doğrusu bu yargıları koca hayvanın keyfine göre veriyor. Hayvanın hoşuna giden şeylere iyi, hayvanı huylandıran şeylere kötü diyor!” (Platon, 2005: 493 b-c)

“Halkla düşüp kalkan, onun hoşuna gitmek isteyenler de beğenmez filozofları!” (Platon, 2005: 494 a)

- Konudışılık

“Neyse, konumuzun dışına çıktık bununla. Şimdi...” (Platon, 2005: 568 d)

“-Ama senin sorduğun bu değildi galiba!” (Platon, 2005: 564 b)

Sonuç

Eflatun/Platon düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından. Ona ait olan *Devlet* diyalogunun da, felsefe ve siyaset teorisi üzerine yazılmış oldukça meşhur ve kapsamlı kitap olduğu gayet iyi bilinmektedir. Onun bugün taşıdığı gerçek anlam ve önem, ileri sürdüğü görüşlerden çok, bu görüşlere varırken **izlediği yol** ve **yöntem**de yatmaktadır.

Eflatun’un tartışmalarında uyguladığı yöntem ve taktiklerde kendisinden önceki felsefi tartışmalardan müstağni olmadığı görülmektedir. Özellikle Phythagoras’ın matematik dehası, Parmenides ve Zenon’un paradoksal varlık ve oluş tartışmaları, Sofistlerin söz söyleme, ikna ve kandırma yöntemleri ve hocası Sokrates’in onlarla mücadelesi, yine hocasının yürüttüğü fikir doğurtma ve ironi yöntemi, ayrıca öğrencisi Aristo’nun ontolojik ve epistemolojik itirazları onun yöntemine şüphesiz etki etmiştir. Bu etkilerle beraber o, bu birikimi kendi dehasıyla birleştirerek bizlere felsefe tarihi boyunca dikkatle izlenecek ve incelenecek özgün etkili tartışma yöntemi bırakmıştır. Dolayısıyla Eflatun’un bu hakikati ortaya çıkarma hedef ve yöntemi onun her çağda canlı ve dikkat çekici bir düşünür olarak tanınmasını sağlamıştır.

Filozofumuzun *Devlet* diyaloğunda tartışmayı planlı ve düzenli bir şekilde, kavram ve cümle tahlilleri yaparak, muhabata çeşitli zengin ve etkili taktikler uygulayarak sürdürmenin yollarını ve güzel örneklerini görürüz. Eflatun'un diyaloglarda kullandığı en önemli yöntem, adalet, iyilik, bilgelik, erdem, güzellik, dostluk, ödev gibi kavramları ve bunlarla ilgili cümleleri tahlil ederek tartışmaktır. Soru sorma, alternatifleri sıralama, alternatifleri eleme, delil isteme, ihtimalleri düşündürme, karşılaştırma yapma vs. bu etkili taktiklerden birkaçıdır. Soru sorma ve bunlara ekleyeceğimiz somut örnekler sunma ve benzetmede bulunma kitapta sık kullanılan en etkili taktik olarak görülmektedir.

Kitapta, mantık, bilim olarak kurulup sistemleşmiş olmamasına rağmen, akıl yürütmelerde bulunulmakta, birçok kavramın tanımı ve sınıflandırılması yapılmakta; hulf, ikilem ve kısaltılmış kıyas türünden deliller getirilmekte, ayrıca yer yer düşülen çelişkilere dikkat çekilmektedir.

İncelediğimiz bu yapıtta yer yer kategori, *ilinti*, mutlak-mukayyed, *ignoratio elenchii*, *yanlış ikilem*, popüler olana başvurma ve *konudışılık* gibi bazı mantık yanlışlarını da görmekteyiz. Bu yanlışlarla ilgili örneklerde aklımıza Eflatun'un mücadele ettiği (epistem yani kavranılanın bilgisini değil de zannı ve sözde iknayı esas alan ve bu sahte bilgiyi parayla satan) sofistlerin tahrik edici rollerinin olduğu gelmektedir.

Belirttiğimiz bu hususların bu günkü formel mantık ve metodoloji formatında olmasa da bunların mantıksal düşüncede bir yerinin bulunduğu hatta Aristo'nun mantığını hazırlaması için fikir verici ve katkı sağlayıcı olduğu yadsınamaz. Haliyle *Devlet* Diyaloğunun yanısıra Eflatun'un diğer 18 diyaloğu'nun da dil, mantık, diyalektik, belağat, retorik, hermenötik vb. açılardan tahlil edilerek incelenmesinin bu alanlara faydalı katkılar sağlayacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

DUMAN, M. Akif (2015), *Platon'un Retorik Anlayışı*, İstanbul, Litera Yayıncılık.

EMİROĞLU, İbrahim; ALTUNYA, Hülya (2018), *Örnekleriyle Mantık Sözlüğü*, İstanbul, Litera Yayıncılık.

PLATON (EFLATUN) (2005), *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyuboğlu; M. Ali Cimcoz, İstanbul, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları (Dokuzuncu basım).